

ב"ק עא.

[שמות בא, טז]

ב) ושמרתם את השבת
כי קדש הוא לכם
מחלליה מות יומת כי
כל העשה בה מלאכה
ונכרתה הנפש ההוא
מקרב עמיה:
[שמות יא, יד]

נמי צריטא צדיקיה: במזיד לא יאכל.
הוא עולמית אכל אחריס אוללים:
צדק' יוחנן הסנדלר גרסינן יאכלי:
יכול אפי' בשוגג. יאסר צאכילה:
במזיד אמרתי לך. קודש הוא היכל
לשיין דין מיתה ולא בשוגג: מעשה
שבת דאורייתא. אסורין צאכילה:
להכי

א"ל רב אשי התם לאו משום דלא מיחייב
הוא אלא דקם ליה בדרבה מיניה ואי בטובה
על ידי אחר מ"ט דרבנן דפטרי אמרי ט' מאן
חכמים ר"ש דאמר ט' שחיטה שאינה ראויה
לא שמה שחיטה אמרי בשלמא ע"ז ושור
הנסקל שחיטה שאינה ראויה היא אלא
שבת שחיטה ראויה היא דתנן י' השוחט
בשבת וביום הכפורים אע"פ שמתחייב

בנפשו שחיטתו כשירה אמרי סבר לה כרבי יוחנן הסנדלר דתנן המבשל
בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל דברי ר"מ רבי יהודה אומר ובשוגג
יאכל במוצאי שבת במזיד לא יאכל עולמית רבי יוחנן הסנדלר אומר
בשוגג יאכל למוצאי שבת לאחרים ולא לו במזיד לא יאכל עולמית לא
לו ולא לאחרים מ"ט דר' יוחנן הסנדלר כדדריש רבי ט' הייא אפיתחא דבי נשיאה
ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם מה קדש אסור באכילה אף מעשה
שבת אסורין באכילה אי מה קדש אסור בהנאה אף מעשה שבת אסור בהנאה
ת"ל לכם שלכם היא יכול אפילו בשוגג ת"ל ט' מחלליה מות יומת במזיד
אמרתי לך ולא בשוגג פליגי בה רב אחא ורבינא חד אמר מעשה שבת
דאורייתא וחד אמר מעשה שבת דרבנן מ"ד דאורייתא כדאמרן ומ"ד דרבנן אמר
קרא קדש הוא הוא קדש ט' ואין מעשיו ט' קדש בשלמא למ"ד דאורייתא אמתו
להכי

הגהות וצינונים

א] צ"ל או מכרו וכ"א
בכתובות] (גליין):
ב] רבינו גוסף ע"פ
המהרש"ל ועיין בהגהות
והערות שם: ג] [קדש
היא היא קדש ואין
מעשה כצ"ל] (גליין)
כ"ה בכתובות וחולין,
ובתוס' ד"ה היא:
ד] צ"ל דפטרין,
יע"ב] (גליין) ובכת"י
דפטרין: ט] יאכל
(באה"מ): ו] בדפ"ד
כתוב דינרי והמדפיסים
תקנו ע"פ הגמ' שם
דיכורי, אמנם גם בב"מ
צא ע"א תוד"ה בכא
לצאת גורסי התוס'
דינרי: ז] צ"ל דפליגי
ובת"י] אדריי
תוס' בב"י ע"פ חז"ל - כ"ב צ"ל קטמ - תוס' בב"י ע"פ חז"ל 152
דורס טמיה ואפי' חכמה

שו"ת הרשב"א חלק א סימן קעה

לאושקה, שאלת קדרה שבשל בה ישראל לצורך חולה שיש בו סכנה אם היא אסורה מפני שבשלו בה
בשבת? או מותרת מפני שאין מעשה שבת אסורין אלא לר' יוחנן הסנדלר ולא קיימא לן כותיה. או דילמא
אסורה כיון דאיכא למיגזר שמא ירבה בה לצורך בריא?
תשובה דבר ברור הוא זה לכולי עלמא שהיא מותרת. שאפילו התבשיל עצמו מותר לערב ואפילו
לר' יוחנן הסנדלר. שלא אסר רבי יוחנן אלא בשנעשה במזיד אבל לא בשוגג. דהא קתני בשוגג יאכל למוצאי
שבת לאחרים ולא לו. ודוקא בשוגג באיסור הא לחולה שיש בו סכנה מותר ומצוה לבשל לו ואין כאן מעשה
שבת באיסור. ולא אסר אפילו ר' יוחנן הסנדלר אלא במעשה שבת באיסור וכל שכן לר' יהודה וכל שכן לרבי
מאיר.

רמב"ם פ"ו הכ"ג

ישראל שעשה מלאכה בשבת אם עבר ועשה בזדון אסור לו ליהנות באותה מלאכה לעולם, ושאר ישראל מותר
להם ליהנות בה למוצאי שבת מיד שנאמר +שמות ל"א+ ושמרתם את השבת כי קדש היא היא קדש ואין מעשה קדש,
כיצד ישראל שבשל בשבת במזיד, למוצאי שבת יאכל לאחרים אבל לו לא יאכל עולמית, ואם בשל בשגגה למוצאי
שבת יאכל בין הוא בין אחרים מיד וכן כל כיוצא בזה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שיח

סעיף א

* (א) המבשל (ב) בשבת, (או שעשה * (ג) אחת משאר מלאכות), (טור), (א) א' } במזיד, א אסור לו (ד) לעולם א' ולאחרים (ה) <א> מותר ב א' } ב' } למוצאי שבת מיד; (ו) ג [ג] ב ג' } ובשוגג, אסור בו ביום (ז) גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד; (ואם אמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, ע"ל סימן ש"ז סעיף כ').

סעיף ב

ג) השוחט בשבת לחולה, ב' } בין שחלה מאתמול <ב> <ב'> בין (ח) ד שחלה היום, (ט) ג' מותר (בריא ד) לאכול ממנו (י) ה ד' } ד' } חי (בשבת); (ה) אבל המבשל, (או עשה שאר מלאכה), לחולה, (יא) אסור (בשבת) לבריא (ו) ג' } או לחולה (יב) שאין בו סכנה, דחיישינן (יג) ו שמא ירבה בשבילו. הגה: ז (ז) ואפ"ל בישראל ע"י אינו יהודי, (יד) אסור ה' } [ה] בשבת. (תוספות פ"ק דגיטין ור"ן פ' אין מעמידין). (ח) ואם קצץ פירות מן המחובר לחולה בשבת, אפ"ל היה חולה (טו) מבע"י, אסור לבריא בשבת ח משום (טז) שגדל ו' } והולך בשבת ויש בו משום מוקצה (ב"י בשם א"ח).

רצה כאר הגולה

הלכות שבת סימן שיח

שיח דין המבשל בשבת, וכו' י"ט סעיפים:

א (א) *המבשל (ב) בשבת (או שעשה (ג) *אחת משאר מלאכות) (טור), (ב) במזיד, אסור לו א חולין ט"ו וכתובות ל"ד ובבא"קמא ע"א וכרכי יהודה, הרי"ף והגאונים ורמב"ם בפרק ו והרא"ש ושאר פוסקים

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 303
הודפס מאתר אוצר החכמה

מי (ד) לעולם, ולאחרים (ה) מותר (ו) למוצאי שבת מיד, (ג) [ג] (ז) וכשוגג, אסור בו ביום (ז) גם לאחרים, ולערב מותר גם לו מיד (ואם אמר לאינו יהודי לעשות לו מלאכה בשבת, עיין לעיל סימן שז סעיף כ): ב' } שהשוחט בשבת לחולה, בין שחלה מאתמול בין (ח) שחלה היום, (ט) מותר

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 304
הודפס מאתר אוצר החכמה

חצי שיעור אסור מן התורה [שבת ע"ד גמ' ורש"י שם]: (ב) בשבת. וכל שיש ספק פלוגתא בזה אי הוי בכלל בישול או לאו, או בשאר מלאכות כי האי גוונא, אין לאסור בדיעבד, דכל האיסור הזה הוא רק מדרבנן שקנסוהו, וספיקא דרבנן לקולא [פרי"מ מגדים באות י, וכעין זה כתב המגן אברהם בסימן שכג סעיף קטן יא, ועיין בסעיף קטן לב, וצריך עיון קצת]: (ג) אחת

משנה ברורה עם פסקי חזון איש - ג / כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב / עמוד 303
הודפס מאתר אוצר החכמה

(ה) מותר למוצאי-שבת מיד. ואפילו למי שנתבשל בשבילו, (ח) דלא בעינן להמתין בכדי שיעשו אלא במלאכה הנעשית על-ידי אינו-יהודי בשביל ישראל, משום דקל בעיניו איסור דאמירה לעובד-גילולים ויבוא לעשות כן פעם אחרת כדי שיהיה מוכן לו במוצאי-שבת מיד, אבל דבר שנעשה על-ידי ישראל בידים, ודאי ליכא למיחש דעל-ידי-זה שנתיר למוצאי-שבת מיד יבוא פעם אחרת לומר לישראל לבשל לו בשבת בשביל זה, (ט) ועוד, שהישראל לא ישמע לו, דאין אדם חוטא ולא לו. (י) אם היה במוצאי-שבת יום-טוב, אפילו בישראל בהיתר, כגון שבישל בשבת לחולה, מכל מקום אסור לבריא גם ביום-טוב ראשון, דאין שבת מכין ליום-טוב. אם נתערב (יא) בשבת אותו דבר שנתבשל (יב) במזיד באחרים, דעת המגן-אברהם דאינו מתבטל ואסור לו (יג) בשבת ליהנות מזה, דכיון דלמוצאי-שבת יהיה מותר לאחרים, מקרי דבר שיש לו מתירין דאינו בטל אפילו באלף, ומה שכתב ביורה-דעה סוף סימן קב היפוך זה, נדחק המגן-אברהם ליישבו, ועיין בחוות-דעת שם שחולק עליו. וכל זה להמבשל בעצמו, אבל לענין אחרים, לכולי עלמא מקרי דבר שיש לו מתירין: (ו) ובשוגג. שגג (יד) בדין (טו) או שכח, כל זה בכלל שוגג הוא: (ז) גם לאחרים. הנה בגמרא פליגי בענין שוגג ומזיד רבי מאיר ורבי יהודה, ודעת השולחן-ערוך הוא דעת רבי יהודה, שכן הסכימו הרי"ף והרמב"ם והגאונים, והגר"א הסכים בביאורו לשיטת התוספות וסיעתם דפסקו כרבי מאיר, דבמזיד אסור בין לו בין לאחרים עד מוצאי-שבת, ובשוגג מותר גם לו מיד; ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבישול בשוגג: ב (ח) שחלה היום. ולא אמרינן דהבהמה

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן שכה

סעיף י

(י) * א"י כב שמילא מים לבהמתו מבור שהוא רשות היחיד, לרשות הרבים, יז' מותר לישראל * (כו) להשקות מהם בהמתו; כז) והוא (נא) שאין הא"י מכירו, דליכא למיחש שמא ירבה בשבילו; ואם מילא לצורך בהמת ישראל, <ח> כח) אסור (נב) בכל מיני תשמיש (נג) יח' אפילו ישראל אחר; כט) ואם מילא מבור רשות היחיד (נד) כג לכרמלית, יט' מותר לאחר שלא מילא בשבילו. הגה: ל) ויש מקילין ואומרים דאף אם הובא דרך רשות הרבים לצורך ישראל, כ' מותר לאדם לשתות מהם (נה) כד הואיל ואפשר (נו) לילך שם ולשתות (טור בשם ר"ת); (נז) כה <ט> טו' } ויש מתירין אף לכתחלה (כל בו); וכן נהגו היתר לומר אף לכתחלה לא"י להביא שכר, (נח) או שאר דברים, (נט) דרך כרמלית או בלא עירוב, (ס) <י> לא) ואע"פ שיש להחמיר בדבר מ"מ (סא) לב) אין למחות ביד המקילין (סב) לצורך שבת (סג) ובשעת הדחק, דהא יש להקל באמירה לא"י לצורך, כמו שנתבאר סי' ש"ז וכל שכן בכהאי גוונא.

משנה ברורה סימן שכה

(סב) לצורך שבת - כתבו [נח] האחרונים דמ"מ אין להקל אלא בשכר וכיו"ב מהדברים הצריכים בשבת שא"א להיות בלעדם אלא בדוחק קצת אבל דברים שא"צ כ"כ כגון פירות וכיו"ב אין להקל ואפילו אם הוא רוצה להתענג בהם לכבוד שבת [נט] ולא יפה עושין המשלחין ע"י א"י מגדנות לאורח ולחתן חוץ לעירוב:

קדם שנפתח החשמל, משום דין שהי' ע"ג כירה ותנור בשבת שהרי חסרו גם חזרה באינה גרופה, ובגרופה לא התירו אלא חזרה בשלא הניחה ע"ג קרקע, אבל שהי' בתהלה אסור, ואף אם העמיד חייב להסירה, וכן אם הקדירה ע"ג כירה מע"ש צלופן האסור כגון צבול ולא הגיע למצ"ד חייב לסלק את הקדירה, דכל שנמלאת הקדירה בשבת צלופן שאסרו חכמים משום שמא יחתה אסור, ואין האיסור תלוי במעשה העמדה של הקדירה, אלא במציאות הקדירה על הכירה בשבת, וכמש"כ לעיל סי' ל"ז ס"ק כ"א, ואין כאן היתר של קדירה חייבת דזה לא הותר אלא במנינה מע"ש ומסיה דעתו ממנו עד למחר וכדאיתא סי' רנ"ג ס"א, ואין לורך להיתר, אבל כשהכירה זנוגה ומתחממת בשבת הוא לעולם בגזירת חיתוי.

והולכך אף אם העמיד קדור מע"ש במקום שהוס החשמל יבוא בשבת אסור ואף אם נתבטל כמצ"ד מע"ש נראה דאסור להחזיר דחוס החשמל חשיב כאינה גרופה, ואף אם התנור סגור אין כאן היתר עה צטיע המצואר ברמ"א סי' רנ"ד ס"א, רק בנותן מע"ש, אבל לא מלינו היתר זה ליתן בשבת, ומיהו צע"ש מותר ליתן בתנור סגור כמו שמוחר ליתן לאינו גרוף בהיתר של שריק.

ג) אבל משום גרם ביטול ליכא בהעמדה בתנור לזמן שסוף חוס לצוא, דגרמא לא אסרה חזרה בכל מלאכות כדאמר ק"ך ב', וזה נקרא גרמא כדון קודר בכלי חרס החדשים וכוונתן מים לקבל גלויות, וכדאמר סנהדרין ע"ז א' לענין ריאה, ונראה דגם איסור דרבנן ליכא דלא דמי לנתינת מים לקבל גלויות דהכא עדיין חסר בה החשמל לגמרי והשטון עדיין לית ליה כח הפתיחה ולא המיר נכ"ח הדשים, וכש"כ לפי ח' דגם מים לקבל גלויות אינו אלא משום שש הלמא יבכה בשעת קירוב המים, והכא לא שייך השש זה, ומיהו לגוש"כ המרדכי פ' כ"ב בשם רבנו יואל דלא התירו גרם כיצוי אלא במקום הפסד וכן פסק הרמ"א סי' של"ד סכ"ב, הכי נמי בכל מלאכות אסור גרמא בנה הפסד.

ד) ונראה לפ"ז דמותר להלביש הננור על דדי הפרה שסוף הנועה החשמל לצוא ע"י פתיחה השטון וההח תנועה זו חולצה את הפרה, שאין זו אלא גרמא מהגרמות המותרות. **וכן** מותר להלביש את הננור בזמן הנועה החשמל, כשהחלב הולך לאיבוד, אבל אסור להלביש בשעת הנועה והחלב נחלב תוך הכלי, שגבישה זו אינה גרמא אלא מלאכה ממש כיון דכחה ראשון נעשה ההליצה וכה"ג חייב על ריאה ג"כ.

יאם הלביש בשעה שהחלב הולך לאיבוד ואח"כ העמיד כלי תחת הננור לקבל החלב נראה דחויבה ליכא, אבל אסור לעשות כן, וזכר לדבר מה שאמרו לעיל ח' ב' ובלבד שלא יחליפו, אע"ג דכל אחת ואחת היתירה מי"מ כל שהשיג את התועלת של מלאכה גמורה יש בו משום שבות, [והכא גרע עפי דכיון דהוחתל לחלוב ע"י מעשו כל המשך החליבה מתחם אליו והרי השתח חליבה גמורה, ומי"מ נראה דחויב ליכא] אמנם אם אחר שהלביש בשעה שהחלב הולך לאיבוד נפסק זרם החשמל, מותר להעמיד כלי תחת הננור אע"ג שהשטון יחזור ויפתח את החשמל ויחלבו תוך הכלי, כיון דבשעה שנותן הכלי אין כאן חליבה וכבר נפסקה מעשה הראשונה, ואין היתר זה אלא משום הפסד וצ"ח אבל שלא במקום הפסד גם גרמא אסורה וכמש"כ הרמ"א סי' של"ד סעי' כ"ב, וכמש"כ לעיל סק"ג.

ובל זה כשזרם החשמל הוכן מע"ש והשטון מפסיק את חבל החשמלי וחוזר וקושרו, אבל אם נעשה בתחנת החשמל בשבת ע"י ישראל שאינו משמר שבת, אסור ליהנות ממנו, ואף אם הוא צלופן שיש היתר בשימוש מן הדין, אסור להשתמש בו מפני שיש בשימושו איסור הי"ה שאינו חס לכבוד שמים כיון שהוא שימוש לצוריו והעובד בשבת הוא עושה במצ"ד, והנהיגו ממשעו מעיד ח"ו שאין לבו בראש על חילול שבת, ויהא רעוא ששיבו בשעתה שלמה במהרה. **ה) מי"ב** תורה"ש מפני, דברושלמי מוקי מת"י כר"י, הירושלמי פליגי ג"כ אסוגיא דלקמן ק"ך ב' דאמר דמורה ר"י דגרמא שרי, אלא טעמא דר"י משום דאדם צבול על ממונו דלמא אלאהא לכצווי, וא"כ הכא בנותן מים תחת הגלויות היכ צדין שגם

ר"י מודה, וכמש"כ ח' לעיל צד"ה לימא, וס"ל להירו' דטעמי דר"י דחשיב גרמא כמלאכה לענין שבת, אע"ג דבמחיקת השם גרמא שרי, לענין שבת החמירו, ואפשר לפ"ז לפרש בהא דאמר לימא חנן סתמא כר"י, היינו דלפ"ז טעמי דר"י אינו משום דאדם צבול, אלא דאסור גרמא בשבת וכדס"ל צירו' ולא מלי למימר ולעמיק, ומיהו למאי דמוסיק ר"ה דהכא גם רבנן מודו, שפיר אמרינן טעמי דר"י משום דאדם צבול כ"ו.

כ' הר"ן בהא דאמר ק"ך א' דעליה שאלו צב האור נותן עליה מים צלד אחר והשמיטה הרי"ף, דהראש"ד והרמב"ן פירשו דעתו ז"ל דמפרש דר"י ס"ל טעמי דר"י משום גרם כיצוי ומתני דלא יתן לתוכו מים נמי כר"י וכדסקלקא דעתו בגמ' וכדמוסיק צירו', אבל חנן קו"י"ל כר"ה דמתני' דלא יתן לתוכו מים אפי' רבנן מודו וה"כ בנתינת מים על העליה, ובר"ן סיים דכיון דבגמ' קצבו מומרא דר"י סתמא ח' אפשר לדחותה דלא הוי משתמיט בגמ' מלפרש דהביא דר"ה ס"פ כירה דלא כר"י, ועוד יש להוסיף דסוגיא דלקי ק"ך ב' דמסתיים דטעמי דר"י ע"כ משום אדם צבול על ממונו כ"ו, משמע דהוא מוכרע, ואי ר"י מפרש טעמי דר"י דגרמא אסור תקשה דר"י אדר"י.

ק"ך ב' ורמי דרבנן אדרבנן ורמי כ"ו, יש לעיין כי נכנס למים והנניס מוחקין את השם למה נקרא גורם, מ"ש מהכנים נר הדולק לתוך המים דהוי מכבה ממש, ואפשר דאינו נמחק חוקף אלא הדיו נשרה מעט מעט עד שנמס, ומי"מ נראה דכה"ג בשבת חייב משום מלאכה כיון שהתחילה המלאכה צבח ראשון, וכן לענין ריאה דחפי לתוך האש ולתוך המים חייב וכן כפתו צתמה ובלגה וכדאמר סנהדרין ע"ז א', ואפשר דאיירי שאין השם נמחק עכשו אלא הדיו מתפרש וטובר בזמן מוקדם והעברתי צבע מחוס הצביר ומפפולת האויר, וצוה נראה לפרש דבנתינת מים תחת הנר אסור ר"י מפני שמקרב כיצוי, והכא צבול מחיר ר"י אע"ג שמקרב מחוקף שהרי אין דבר מפסיק בין המים לשם, אלא דהכא אין המחוקף עכשו אלא לאחר זמן, ומדמה ל"י לכ"ה חדשים.

ו) ביצה כ"ב א' תורה"ה והמסחפק, וגרם כיצוי צו"ע שרי כ"ו ובשבת נמי אינו חייב, נראה דאין כוונה דגרם כיצוי זה הוא בפלוגתא דר"י ורבנן שבת ק"ך א', דהרי לא נחלקו אלא צכ"ה חדשים, אבל גודר בכלים לכוי"ע, ואם גרם מהירח הפסקת האש ע"י הסרת השמן יהי אסור לר"י א"כ תחית הנר ג"כ צכלל גרם כיצוי, א"כ מחילת כלים נמי אסור שהרי כל הבית כנר של שניה גדולה, וכן שדה תיבה ונגדל שאלו צבן האור שפורס עליו עיר של גדי וכן עליה שאלו צב האור דמתכסה בו, דצכל בני מודה ר"י, ואם אסור לגרום מהירח הכיצוי א"כ כל בני אסירי, אלא כונתם דגרם זה שרי נכ"ע, ומש"כ דבשבת אינו חייב, ומשמע דאיסורא איכא, נראה כונתם על שמן שצבר דאסור משום מוקלה כדאמר שבת מ"ה א' הואיל והוקלה למנותו הוקלה לאיסורו ומיה"ע אין נאותין משמן המעטקף כמש"כ ח' שבת מ"ב ב' ד"ה ואין, ומיהו טעם זה שייך גם צו"ע אס הדליק לכבוד יו"ע, ומיהו מש"ל צבר שנוטל ממנו אש לביטול והוא נר של רשות, א"כ בשבת אסור משום מוקלה דהוי צמים לדבר האסור כדאמר ס"פ כירה וכמש"כ ח' שם מ"ה א' ד"ה אלא, אבל צו"ע אין השלבת מוקלה כיון דרשאי להדליק ממנו.

רא"ש פ"ב סי' י"ז, ומיהו יהיה דשפופרת ע"פ הנר כ"ו, ציט"ש פ"י דהרא"ש מדאורייתא קאמר, ואפי' חיתך נר של שניה בשעה שהוא דולק, וזה חיימא דזה נגד הנושנה שפורסין עור של גדי על השדה, וכמש"כ לעיל, ואע"ג דרש"י שבת כ"ע ב' כתב הואיל והקלה שמן זה להדלקה, וא"כ בשדה שאלו צב האור לא שייך זה, נראה דלא שייך חילוק זה אלא בשבת דרבנן, אבל בשדה המלאכה אין לחלק מפני מחשבתו, [וברא"ש] ס"פ כירה מצואר כפי"ה ה"ד פורה בת"י דמקרב כיצוי היינו דלמא יקלטו בידים את הגלויות אבל מה שנופלות הגלויות צמים אחר שנתן את הכלי אין צוה משום כיצוי, אע"ג דנפילה הגלויות הוי כרוח מזויה, וכש"כ בנתינת שמן מן השפופרת דלא חשיב כיצוי, אלא כל עיקר הוומר בשפופרת משום

למה הדבר דומה

אמר החזון-איש: המשתמש בחשמל המיוצר על-ידי יהודים בשבת, דומה למי שיושב בליל שבת-קודש ולומד גמרא לאור גפרורים שיהודי מחלל-שבת מצית לפניו בלי הרף, גפרור אחרי גפרור.²³ בהזדמנות אחרת נשא את משלו: למי שבא לקבל טובת הנאה מרוצח אמו. הללו בתחנת ייצור החשמל רוצחים את שבת קדשנו, שבת מלכתא, ואנחנו בני מלכים שומרי שבת לא בושים להפיק מזה תועלת!²⁴ ועוד אמר: המשתמש בחשמל בשבת, דומה למי שרואה דליקה פורצת בישוב וניגש להצית באישה את הסיגריה שבפיו...²⁵

פאר הדור - ב / כהן, שלמה בן אברהם יעקב / עמוד 77
הודפס מאתר אוצר החכמה

שאל נשאל באחד הימים לרגלי מחלה מסוכנת שפקדה את הרבנית שר, זוגתו של ראש הישיבה הסלובודקאי, הג"ר יצחק-אייזיק: האם מוטב להדליק מערב שבת את אור החשמל בחדרה, משום ספק פיקוח-נפש, שמא יצטרכו להדליקו בלילה לצורך החולה? והשיב בשלילה. טעמו: אם לא יצטרכו נמצא שההדלקה בערב שבת היתה איסור ודאי, איסור חילול השם, ואילו במקרה שיצטרכו, הלא אפילו להדליק בעיצומו של שבת הוא היתר גמור, ולא עוד אלא מעשה מצוה...³³

פאר הדור - ב / כהן, שלמה בן אברהם יעקב / עמוד 79
הודפס מאתר אוצר החכמה

א) וענין זה דשהייה והטמנה למדתי בשעתו בעיון עם כ"ק האדמו"ר רבי ישראל אלתר זצ"ל מגור עם הטור ש"ע ופוסקים, ודעתו כמ"ש שמדינא אין צורך להחמיר כהחזו"א זצ"ל שלא להשתמש בפת כגרופה לשבת, שלדין דקיימא לן כהנניא וכמבואר ברמ"א אין לחוש שצריך רק היכר ודי בפת, והוסיף לזה נימוקים.

ואגב אכתוב כלל גדול שגילה לי אז האדמו"ר זצ"ל, בענין החומרות שמחמיר לעצמו, ואף שביקש ממני לשמור הדברים בסוד, מ"מ כעת לאחר פטירתו אין צורך עוד להסתיר הדבר, וגילה שבעצם משתוקק מאד להחמיר לעצמו ככל הדיעות ושיטות

וחששות, והוא מוכן ומזומן לכך, רק מאחר שמצוי שמנהגיו מתגלים להסידיו אפילו אם משתדל להסתירם, ורבים נוהגים כן אחריו, לכן הוא שוקל תמיד אם כדאי לו להחמיר אפילו לעצמו, כיון שאם יחמיר אפשר שחלק מהחסידים לא יתנהגו כמוהו, שידמו שזה קשה, וחשש ששוב לא ינהגו המנהגים שתיקן לרבים אפילו החשובים, שידמו שאינו אלא מחמיר מדי.

והציע לדוגמא שימוש באלקטרי בשבת, שהחזו"א זצ"ל מחמיר בזה, ומשער שחלק מחסידיו בערי הארץ לא ינהגו כן, ושוב לא ירצו לנהוג כמנהגיו גם במנהגים חשובים, שידמו שמחמיר יותר מדי, ויצא שכרו בהפסדו כשמחמיר אפילו לעצמו. (וסיים אז

מועדים וזמנים השלם - ז / שטרנבוך, משה בן אשר / עמוד 49
הודפס מאתר אוצר החכמה

שו"ת מנחת שלמה נתיינא (ב - ג) סימן כד (התשובה בכתבה בתש"ח אבל לא הדפיסו בחייו)

הנאה מחשמל שנוצר בשבת ע"י ישראל

תש"ח

א

נראה שאם במפעל החשמל נעשה בשבת הייצור של החשמל בעבירה ע"י ישראל, פשוט הוא שאסור ליהנות בשבת מהאור והאש שיצירתם בעבירה, ולא עוד אלא שגם התבשיל שנתבשל מאליו בשבת ע"ג תנור חשמלי נלענ"ד שאסור לאוכלו בשבת

עכ"פ פשוט הוא שאסור ליהנות בשבת מנר שהדליקו ישראל בשבת, אולם לענין התבשיל שנתחמם או נתבשל מאליו בשבת ע"י החשמל שנוצר בשבת באיסור, יש מקום לומר דהן אמנם שלכתחילה ודאי אסור לבשל ולהחמם אפי' באופן המותר מפני שנהנה עכ"פ מאש שהודלק בשבת בעבירה, אבל מ"מ אין התבשיל נאסר משום כך בכה"ג שבגוף התבשיל לא נעשה כלל שום עבירה, (כגון שהודלק התנור בשבת ע"י שעון דפשוט הוא שאין הבישול מתיחס כלל להעובדים שבתחנה), זולת אם נאמר דהא גופא שהעמיד התבשיל מערב שבת כדי שיתבשל בשבת ע"ג אש שאסור ליהנות ממנה מדרבנן ה"ז חשוב כעבר ושיהיה באיסור דמבואר בסי' רנ"ג דאסור, אך יותר נראה דכיון שלולא החשמל לא היה התבשיל מתבשל או מתחמם שפיר חשיב כנהנה ממעשה שבת, ועיין במג"א סוף סי' תקי"ח "מי שיש לו לפתות טמונים בבור ופתחן נכרי בשבת או ביו"ט דאין בהם משום מוקצה מ"מ אם עשה הנכרי לצורך ישראל אסור", הרי דאע"ג שבגוף הפתות לא נעשה כלל שום מלאכה אפי"ה כיון דבלא פתיחת הנכרי לא היה יכול ליהנות מהלפתות הו"ל בכלל מעשה שבת ואסור, וכ"ש כאן דשייך לומר יש שבה עצים בפת דחשיב טפי כנהנה ממלאכת עבירה ואסור.

אולם יש מקום לומר דכל זה דוקא כשנעשה ע"י עכו"ם דטעמא דאסור הוא כדי שלא יאמר לעכו"ם לעשותו ולפיכך בכל ענין אסור, וכדמצינן בב"י סוף רנ"ג שהביא מהרשב"א "מי שבישל תבשילו מערב שבת כל צרכו ולמחר בשבת אמר לעכו"ם להדליק אש ולהחמם תבשילו נ"ל דאסור - ואע"פ שלא נעשה מלאכת איסור בגוף התבשיל שכבר נתבשל מערב שבת", הרי דכיון שהאש נעשה באיסור אסור גם התבשיל אע"פ שהחמם נעשה באופן כזה שמותר גם לישראל וכמו"ש המג"א בס"ק ל"ז עיי"ש (אבל לא זכיתי להבין מה שהוסיף הרשב"א לומר "וכמדומה שאפי' אחר שנצטנן אסור לו לאותה שבת דקנסין ליה כל שהזיד ואמר לעכו"ם לעשות לו מלאכה דאורייתא בשבילו" דמ"מ כיון שבגוף התבשיל לא נעשה כלל שום איסור זולת זה

שרצה ליהנות מאש שאסור ליהנות ממנה בשבת, וכיון שכן מה טעם יהא אסור לאכול את התבשיל גם לאחר שנצטנן והא תפ"ל שאינו נהנה כלל מהחימום), משא"כ בנעשה ע"י ישראל שפיר מצינן לומר שרק בגוף הדבר שנעשה בו עבירה קנסו רבנן שלא ליהנות משא"כ בהלפתות אפשר דשפיר מותר, וכמו דמצינן לענין המתנה במוצ"ש "בכדי שיעשו", דקיי"ל שרק במלאכת עכו"ם צריכים להמתין ולא כשנעשה ע"י ישראל, אלא שאעפ"י"כ נלענ"ד דאש שהודלק בשבת במזיד ע"י ישראל, חמור יותר ממה שהודלק בשבת בעבירה של אמירה לעכו"ם, וכיון דהתם אסור הרשב"א ליהנות מהתבשיל כ"ש כאן.

ושמעתי משמיה דגברא רבה שהתיר להשתמש באור החשמל שנעשה בעבירה באופן שיהיה גם נר אחר דולק בתוך הבית מערב שבת, [כך הובא במאור השבת שנהג הרב דושינסקי מהעדה] וסובר דהיתר שבסי' רע"ו ס"ד להשתמש לאורו של נר שהדליקו עכו"ם כל זמן שגם נר אחר דולק בבית, לאו דוקא כשהודלק ע"י עכו"ם אלא ה"ה נמי במעשה שבת של ישראל דאין זה חשוב כ"כ הנאה כיון שבלא"ה יש קצת אור בבית. [בהחשמל בשבת עמ' 29 כתב ששמע בשם נכדו שבעיקר הקיל כך כי בזמנו ה' תחנת החשמל של גוים] ונראה דחוץ מזה שמצד הסברא לא מצינן כלל להשוותם (ומ"ש הסה"ת בסי' רמ"ח "וכן אם עשה ישראל מלאכה בשבת בדבר שאין בו אכילה כמו הדליק הנר - אסור ליהנות בו באותו שבת - משום דמקודם לא היה ראוי כלל" היינו משום דבכה"ג שגם בתחילה היה יכול ליהנות ע"י הדחק הרי זה דומה למבשל שפסק כר"מ דבשוגג מותר בין לו ובין לאחרים). גם מוכח קצת דלא כדבריו מהא דאם החזיר עכו"ם בשבת תבשיל שנצטמק ויפה לו שכתב המג"א בסי' רנ"ג ס"ק י"ג דטעמא דשרי הוא משום דכיון שגם מתחילה היה ראוי לאכול ה"ז דומה להנאה של ריבוי אור, ואפי"ה אם נעשה בשוגג ע"י ישראל מבואר שם ברמ"א דרק במצטמק ורע לו שרי אבל במצטמק ויפה אסור, ואפי' להמג"א בס"ק י"ד שסובר דבשוגג מותר לאחרים במזיד מיהא אסור עיי"ש.

וה"נ גם כאן המכונות שהודלקו מערב שבת הרי הם מוכנים ועומדים בשביל כל הצרכנים להשתמש בהם בשבת כדרך שרגילין להשתמש בחול, וכיון שכן אפשר שאין בני העיר חייבים למנוע עצמם מלהשתמש בחשמל בשבת כדי שהפועלים לא יצטרכו אח"כ להוסיף נפט כיון דבשעה שמוסיפים בהיתר הם עושים משום הצלת נפשות כדי שלא יכלו הנרות של בתי חולים וכדומה, וכמו שאם צריכים להדליק נר לחולה אין אחר חייב ליתן את הנר שיש לו בתוך ביתו ה"נ גם כאן. וכע"ז מצינו שמותר לכבות בשבת גחלת כדי שלא יזוקו בה רבים, ודעת הבה"ג והר"ח דכבוי גחלת של מתכת הוי ג"כ איסור תורה ואפי"ה כיון דבזמן שהיא חמה והיא שחורה והרואה אותה דומה שהיא צוננת לכן מותר לכבות, ואעפ"י"כ לא נזכר שלכתחלה נכון לעמוד שם ולהשגיח שלא יכוו בה בני אדם כדי למנוע חלול שבת, ומוכח מזה דאין שום חיוב לטרוח הרבה כדי למנוע דיחוי שבת שנעשה בהיתר לצורך פקו"נ, ואפי' להסוברים שרק דחוייה ולא הותרה מ"מ אין הלה חייב לטרוח ולעמוד שם, וה"נ גם כאן אין לנו לאסור על בני העיר להשתמש בשבת מה שהוכן גם עבורם מערב שבת, גם מצינו שהמרדכי מתיר ללבוש טלית בלא ציצית בשבת או במקום שהוא אנוס שאינו יכול להטיל ציצית ולא אסרינן כלל את הלבישה מכח זה שיהא אנוס אח"כ לעבור על עשה, ואף שחילוק גדול הוא בין אנוס של ביטול עשה ובין לעבור על לאו בקום ועשה עכ"פ משמע מכאן שרחוק הוא דבר זה מלהיות איסור תורה אף אם הוא עושה מעשה שמביא לידי כך.

ואע"ג דבשביל החולים בלבד היו צריכים להוסיף רק מעט ומה שמוסיפים הרבה הוא שוב מפני שגם הבריאים משתמשים, ונמצא דמהייה שעתא דקמוסיף נעשה כמבשל לחולה דאסור לבריא ובפרט לאחר שכבר הרבו גם עבורם, מ"מ נלענ"ד דכיון שאי אפשר כלל להוסיף עבור החולים אא"כ מוסיף גם עבור הבריאים ה"ז חשיב כשוהט בשבת לחולה דמותר שפיר לבריא משום דאי אפשר לכזית בשר בלא

שחיטה, וה"ג גם כאן בשעה שהנרות שבכל העיר דולקות אי אפשר כלל למנוע את כבוי הנרות מבתי החולים וכיו"ב א"כ מוסיף נפט גם עבור כל העיר, ומסתבר דאין לחלק כלל בין אם עיקר מחשבתו לחולים או שמחשב גם לצורך כל העיר כיון דאי אפשר לזה בלא זה, ולא מבעיא להרשב"א בחולין ט"ו שסובר דגזירת שמא ירבה הוא רק לאחר שיניח הקדירה ע"ג האש שעובר אז על איסור סקילה אבל משום חששא דשמא ירבה קודם שיתן על האש לא מיתסר לבריא ודאי דבנד"ד לא שייך כלל האי חששא, אלא אפי' להחולקים מ"מ נד"ד דומה לשוחט ולא למבשל, ואע"ג דהתם רק חיישינן שמא ירבה ואילו הכא כבר הרבה, מ"מ כיון דבכל פעם שמרבה דינו כשוחט ולא כמבשל אפשר דשפיר שרי.

נלענ"ד דאי לאו משום טעמי ההיתר המבוארים להלן באות ב', היינו צריכים לאסור ליהנות מהחשמל בשבת אף אם כל המלאכות תעשינה אך ורק ע"י נכרים, ול"מ בעיר שרובה ישראל אלא אפי' בעיר שרובה עכו"ם ג"כ צריך להיות אסור, שהרי אפי' לצורך חולה שמותר לו לכתחלה לומר לעכו"ם לעשות מלאכה פסק הרמ"א בס"י ש"ח ס"ב דאסור לישראל בריא ליהנות מהמלאכה בשבת גזירה שמא ירבה העכו"ם בשבילו ולא חשיב ליה כגזירה לגזירה, וכ"ש הכא שאין זה ספק אלא צריכים ודאי להוסיף נפט בשביל מיעוט היהודים, ופשוט הוא דלא מסתבר כלל לומר שיש צד קולא בזה דבשעה שמרבה אינו יודע בשביל מי הוא מרבה. והן אמנם שאין לאסור משום כך ליהנות מהחשמל גם בתחלת הלילה מטעם זה שיצטרכו אח"כ הנכרים להרבות ולעשות מלאכה בשבת, כי נלענ"ד דמוכרח מכמה מקומות דלא גזרו רבנן איסור הנאה כי אם מדבר שנעשה בשבת ולא ממה שהוכן בהיתר מערב שבת אף בכה"ג דשייך החשש של שמא ירבה, אבל מ"מ ליהנות מהחשמל גם לאחר שהנכרים כבר הוסיפו מכונה או נפט וכדומה מהמלאכות האסורות שפיר צריך להיות אסור, ואע"ג דהדלקת נר קיל טפי מבישול וכמו"ש בריש סי' רע"ו שאם הדליק עכו"ם נר לצרכו או לצורך קטנים וחולה שאב"ס מותר לכל ישראל להשתמש לאורו, שאני התם דאמרינן נר לאחד נר למאה ולא חיישינן שמא ירבה בשבילו, משא"כ נד"ד ודאי דומה לבישול ולא להדלקת נר וכמבואר בגמ' שבת קכ"ב ע"א דבכה"ג שיש לחוש דלמא אתי לאפושי בשביל ישראל אסור, ואפי' במדורה פליגי בה רבוואתי ועיין בבאה"ל סי' רע"ו שהכריע להחמיר אף אם הובערה ע"י עכו"ם לצורך חולה שיב"ס, וכ"ש כאן שודאי ירבה בשבילו וגם יש לפעמים שאם מיעוט היהודים לא היו משתמשים בחשמל בשבת לא היו צריכים כלל הנכרים לעשות שום מלאכה בשבת.

וגם נראה דאפי' בכה"ג שהבעלים של מפעל החשמל וגם הפועלים הם כולם נכרים דמצינן לומר שאינם עושים כלל בשביל הצרכנים כי אם בשביל עצמם כדי להרויח יותר כסף והוי כנכרי שעשה בקבלנות, מ"מ גבי הדלקת הנר פסק הרמ"א בריש סי' רע"ו דאסור אפי' בקבלנות, עיי"ש ובמג"א סי' רנ"ב ס"ק י"א דבכה"ג שהנכרי עושה כדי שהישראל יהנה ממנו בשבת לכו"ע אסור, ועכ"פ בכה"ג שבעלי התחנה הם ישראל לא שייך כלל היתר זה שהנכרים עושים בשביל הרווחת הבעלים דא"כ הרי הם שוב עושים בשביל ישראל ורק אם הנכרים עובדים שם בקבלנות אפשר להתיר (אבל קשה מאד למצוא מציאות כזו עיין היטב במחה"ש סי' רע"ו סק"ב), ואפי' אם הנכרי עושה רק מלאכה דרבנן ג"כ מבואר במג"א סי' תקט"ו סק"ג דאסור עיי"ש.

גם חושבני שבאותם הדברים שצריכים לעשותם דוקא ע"י נכרי אם הנהלת המפעל תשמע להוראות הרבנים ותתן צו לעובדי התחנה לעשות אותן הפעולות ע"י נכרי, אפשר שאף אם ח"ו ימצא שם ישראל עבריין שיעשה מרצונו הרע את כל אותם העבודות, אפי"ה לאו כל כמיניה לאסור אותנו בהנאה כיון שדבר זה היה עומד בלא"ה להעשות ע"י נכרי באופן המותר, (וכן אותם הדברים שהתרגלו לעשות דוקא כלאחר יד ועבר ועשה כדרכו נראה שיכול לאסור בכך רק את עצמו ולא לאחרים), ופשוט הוא בעיני שאם אחד אמר לחברו לברור לו אוכל מתוך פסולת ושכח או אפי' הזיד ובירר פסולת מן האוכל, דמ"מ אין האוכל נאסר משום כך (ומה שהפרמ"ג בריש סי' שי"ט אוסר הוא דוקא בבורר

מפירותיו ולא בשל אחרים וצ"ע). ועכ"פ בכה"ג שאנו מסופקים אם נעשה ע"י ישראל או ע"י עכו"ם, נראה דכמו שכתב הפרמ"ג בא"א שי"ח סק"י דכל שיש ספק פלוגתא אם חשיב בישול או לא אמרינן לענין דיעבד ספק דרבנן לקולא, כ"ש כאן שהספק הוא במציאות וגם יש לנו לתלות שנעשה בהיתר דאין לנו להחמיר כיון דלא שייך כלל הכא טעמא דדבר שיש לו מתירין.

סוף דבר נלענ"ד דכיון שלצערנו הגדול כבר הוחזקו בתחנת הכח (שבעיה"ק ירושלם) לעשות גם בשבת את המלאכות ע"י ישראל, לכן אין לסמוך על פטומי מילי בעלמא עד שיודע לנו בבירור גמור שניתן צו מאת ההנהלה להתנהג בשבתות וימים טובים כדת של תורה עפ"י הוראת הרבנים. ואף שבארנו דאפשר שמעיקר הדין אין לאסור ליהנות מהחשמל בשבת אף אם נעשה ח"ו ע"י ישראל, מ"מ יש לדעת שע"י השימוש שאנו משתמשים בשבת בחשמל הננו גורמים שיכופו שם את הפועלים לחלל שבת. וכמה מכוּעַר הוא להתענג בשבת באש זרה אשר לא צוה ד' וכ"ש לכבד את מקדשי ד' אלו בתי כנסיות ומדרשות באורים שהם חשך ולא אור, וחובה גדולה מוטלת על עיני העדה להאיר את ההולכים בחשך ללכת באור ד' והיה לנו לאור עולם

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן סד אות ד

בארץ ישראל שהרוב ישראלים ויש לחוש שגם הפועלים הם ישראלים לא שייך היתר זה ומ"מ רובא דאינשי אף מת"ח ויראי השי"ת ואף בבתי כנסיות וגם בישיבות נוהגין היתר, ורק מיעוטא דגדולי תורה ויראה נוהגין בבתיאן איסור, לא ידוע לי עיקר הטעם אבל שמעתי כי הכל מכינים לא רק בערב שבת אלא כל הימים שהחשמל יעבוד בעצם שלא ע"י אנשים ורק שמוכנים שם אנשים לתקן כשיתקלקל, ולכן סומכין שלא נתקלקל ולא הוצרכו לתקן שהוא כמין חזקה, וגם יש גם פועלים נכרים לתקן כשיתקלקל, שאז לא היה אסור מטעם שיש גם בתי נכרים כדלעיל, שלכן איכא גם ס"ס = ספק ספיקא = שמא לא נתקלקל ואף אם נתקלקל שמא תיקנו נכרים לכן נוהגין להתיר. עכ"פ אם אשתך אינה רוצה להחמיר אין לך למחות בידה אף שאתה רוצה להיות מן המחמירין ובפרט שקרוב הדבר שיביא זה לידי מריבות בבית, ואף אתה בעצמך אם קשה לפניך להחמיר מאחר שרוב ת"ח שבא"י מקילין בזה, (ועי' בתשובה בהשמטה בסוף הספר). ידידו, משה פיינשטיין

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן קכז

(השמטה) שימוש בחשמל בשבת וחייב הלוי לרחוץ ידי הכהנים אף בחול ח' שבט תשל"ז מע"כ ידידי ש"ב הרה"ג ר' יעקב אפרים הלוי לוואוויץ שליט"א.
א' ועתה בדבר שאלותיך בדבר השתמשות בחשמל בשבת איני רואה חלוק ממש בין השתמשות להאיר בנרות החשמל ובין המקרר, דאם איכא היתר מחמת שצריכים לעשות עבודת החשמל בשביל הבתי חולים לא היה בזה גם איסור דחלול השם, אבל לא מובן היתר זה דהא אפשר לעשות מכונה קטנה לכל בית חולים, וגם הא אפשר להשיג על יום השבת נכרים שיעשו כל העבודות במכונת החשמל הגדולה, וכיון שאינו בעניני הרפואה ועניני הצלה גופייהו, לא שייך זה להזריזות לעשות ע"י ישראל גדולים שלכן הרי אסור לעשות ע"י ישראל וליכא ההיתר כלל. ואם יש לחוש שהנכרים יקלקלו בכוונה יעמידו שומרים מישראל עלייהו. אבל מה שמשתמשין בהחשמל להמקרר הוא אולי מצד שהרבה פעמים מתקלקלים האוכלין ולכן כיון שכל האיסור ליהנות אף ממלאכת ישראל במזיד הוא רק מדרבנן הקילו בהפ"מ = בהפסד מרובה = כזה לסמוך על ההיתר דבשביל בתי החולים אף שאין לסמוך כל כך. וגם זה שלא נתקלקלו האוכלים מכפי שהיו ולא

ניתוסף שום שבח בהו אין זה הנאה הנאסרת בשביל שמה שלא נתקלקלו היתה לו ההנאה דמתחלה בפרט שלא ברי שהיו מתקלקלין וזהו טעם גדול לע"ד.